

Op weg naar een goed portfolio

Een analyse van de meest voorkomende afkeuringsgronden

Bewijsformulier Gesprekken

Bewijsnummer: _____

Voor de inburgeraar: _____

Naam: _____

Situatie: Buizen uitnodigen

Met wie hebt u het gesprek gehad? Buizen ouw

Wanneer was het gesprek? 13 maart 2009

Waar hebt u het gesprek gehad? Afspraak maken

Waar was het gesprek? Bij voor deur

Hebt u Nederlands gesproken? ☒ ja / ☐ nee

Hebt u de gesprekspartner begrepen? ☒ ja / ☐ nee

Hebt u de gesprekspartner u begrepen? ☒ ja / ☐ nee

Doe dit formulier in uw portfolio! Alleen een origineel formulier (dus geen kopie) in uw portfolio.

Gesprekspartner: Houen

Telefoonnummer: _____

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

OP WEG NAAR EEN GOED PORTFOLIO

Een analyse van de meest voorkomende
afkeuringsgronden

- eindrapport -

drs. M. Brink

Amsterdam, augustus 2010
Regioplan publicatienr.2046

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Beleidsonderzoek in opdracht van het ministerie
van VROM.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding onderzoek	1
1.2	Het portfolio	1
1.3	Onderzoeksvragen	3
1.4	Onderzoeksopzet	3
1.5	Leeswijzer	4
2	Beoordeling van het portfolio	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Cruciale praktijksituaties	6
2.3	Uitvoering portfolio door de inburgeraars	7
2.4	Beoordeling van de portfolio's	9
3	Dossieronderzoek	15
3.1	Inleiding	15
3.2	Uitvoering van het dossieronderzoek	16
3.3	Belangrijkste afkeuringsgronden volgens het dossieronderzoek	17
3.4	Belangrijkste afkeuringsgronden volgens de examinatoren	22
4	Algemene bevindingen en aanbevelingen	25
Bijlagen		29
Bijlage 1	De CP's per domein	31
Bijlage 2	Burgerschap	33
Bijlage 3	Achtergrondkenmerken van de indieners van de dossiers	37

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding onderzoek

Het inburgeringsexamen dat inburgeraars afleggen aan het eind van hun inburgeringstraject bestaat uit een decentraal deel (het praktijkexamen) en een centraal deel. Eind 2009 heeft RegioPlan onderzoek gedaan naar de doorstroom naar de praktijkexamens. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze doorstroom over het algemeen goed verloopt, maar dat er soms knelpunten zijn rond de beoordeling van de portfolio's. Vooral cursisten die zich zelfstandig voorbereiden op het examen hebben vaak te maken met een afwijzing van het portfolio. Ze moeten dan het portfolio aanpassen, waardoor de doorstroom naar het examen vertraging oploopt. Het onderzoek liet ook zien dat in het veld de indruk bestaat dat portfolio's soms om meer administratieve dan inhoudelijke redenen worden afgekeurd.

Om beter zicht te krijgen op de beoordeling van het portfolio, heeft het ministerie van VROM RegioPlan gevraagd dossieronderzoek uit te voeren naar afgekeurde portfolio's.

1.2 Het portfolio

Het praktijkexamen toetst of een inburgeraar de Nederlandse taal beheerst en in staat is zelfstandig zaken te regelen, zoals het aanvragen van een bankrekening of het bezoeken van een dokter. Het praktijkexamen kan op verschillende wijzen worden ingevuld, de zogenoemde examenroutes. Er zijn drie examenroutes:

1. groot portfolio;
2. klein portfolio en assessments (combinatieroute);
3. assessments.

In dit onderzoek kijken we alleen naar de portfolio's. Die lichten we dan ook nader toe. We gaan niet nader in op de assessments.

Portfolio

Het examen voor de portfolioroute bestaat uit een panelgesprek, waarin de kennis van de inburgeraar wordt getoetst. Ter voorbereiding op dit panelgesprek moet een inburgeraar in de praktijk schrijf- en spreekopdrachten uitvoeren en daarvan bewijzen verzamelen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het invullen van een sollicitatieformulier of een woonbon. De inburgeraars kunnen kiezen voor verschillende profielen, zoals Werk, OGO (Onderwijs, Gezondheid en Opvoeding), Maatschappelijke Participatie (MP) of Ondernemerschap. Afhankelijk van het traject verzamelen zij bewijzen voor de verschillende domeinen.

Sinds 1 maart 2010 bestaan de portfolio's uit de volgende bewijzen:¹

- acht bewijzen burgerschap;
- vier bewijzen werk zoeken;
- acht bewijzen voor het specifieke domein (werk, OGO, MP of ondernemerschap).

Ten minste drie bewijzen moeten schrijfbewijzen zijn.

De inburgeraar kan zich zelfstandig voorbereiden op het inburgeringsexamen of via een inburgeringscursus. Er is een handleiding beschikbaar waarin wordt uitgelegd waaruit een portfolio moet bestaan en welke situaties in aanmerking komen. Ook wordt aangegeven of een schrijfbewijs of spreekbewijs moet worden verzameld. In hoofdstuk 2 gaan we daar nader op in.

Wanneer een inburgeraar voldoende bewijzen heeft verzameld, meldt hij zich voor het praktijkexamen. Dit kan bij DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs)² of bij één van de andere erkende exameninstellingen. Hier wordt gecontroleerd of het portfolio aan de eisen voldoet. Bij de beoordeling van het portfolio wordt gelet op onder meer volledigheid en of de bewijzen voldoen aan de gestelde eisen. Ook dit wordt nader uitgewerkt in hoofdstuk 2.

Wanneer het portfolio niet voldoet aan de eisen, moet het worden aangepast en opnieuw ter beoordeling worden aangeboden. Wanneer het portfolio op orde is, wordt het panelgesprek over de bewijzen gehouden met twee examinatoren. Ook moet de inburgeraar tijdens dit gesprek een schrijfopdracht uitvoeren.

Exameninstellingen

De beoordeling van het portfolio en het panelgesprek vindt plaats bij een groot aantal exameninstellingen en DUO. In totaal zijn er op dit moment 47 gecertificeerde exameninstellingen, met in totaal 116 locaties, waar een inburgeraar het praktijkexamen kan afleggen. Veruit de meerderheid van deze exameninstellingen is ook taalaanbieder. Bij deze instellingen kan een inburgeraar dus zowel een cursus volgen als het examen afleggen. Taalaanbieders die geen exameninstelling zijn, maken gebruik van een externe exameninstelling. Ze zijn hierbij vrij om te kiezen waar hun cursisten het examen afleggen: bij DUO of een andere exameninstelling. DUO neemt een aparte positie in, want zij nemen alleen het portfolio-examen af en geen assessments.³ Vooral inburgeraars die zelf een portfolio maken, doen hier hun examen.

¹ Voor 1 maart 2010 bestond het groot portfolio uit twintig bewijzen (12x burgerschap, 12x specifieke domein en 6x werk zoeken). Er moest ten minste één schrijfbewijs worden ingeleverd.

² Nieuwe naam van de IB-groep sinds de fusie met CFI sinds 1 januari 2010.

³ Verder neemt DUO als enige exameninstelling de centrale examens af.

1.3 Onderzoeksvragen

Het onderzoek moet antwoord geven op de volgende hoofdvraag:

“Wat zijn de belangrijkste redenen voor het afkeuren van een portfolio?”

Deze hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Hoe verloopt op dit moment de beoordeling van de portfolio's?
2. Is er verschil tussen portfolio's die door interne kandidaten en externe kandidaten worden aangeleverd?
3. Wat zijn de meest voorkomende afkeuringspunten in de portfolio's?
4. Welke inburgeraars (met aanbod of zelfstandig) krijgen in het bijzonder een negatieve beoordeling van opdrachten in het portfolio?
5. Kunnen deze tekortkomingen worden voorkomen? Zo ja, hoe dan?

1.4 Onderzoeksopzet

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, is op de volgende wijze informatie verzameld:

1. Bestuderen van relevante documenten.
2. Telefonische interviews met een vertegenwoordiger van Bureau ICE en examinatoren van drie grote exameninstellingen.
3. Dossieronderzoek bij drie exameninstellingen.

Ad 1:

Voor het onderzoek zijn verschillende documenten bestudeerd, zoals de handleidingen voor het maken van een portfolio en de eindtermen taal. Ook is gebruikgemaakt van de afspraken die de examinatoren hebben gemaakt op de terugkomdagen van ICE, die de training voor de examinatoren verzorgt.

Ad 2:

Er is een telefonisch interview gehouden met het Bureau ICE. Dit bureau vormt samen met ITTA en CITO het consortium dat het praktijkexamen heeft ontwikkeld en de examinatortrainingen en terugkomdagen verzorgt. Verder is gesproken met examinatoren van de drie exameninstellingen waar het dossieronderzoek heeft plaatsgevonden.

Ad 3:

Bij de drie exameninstellingen zijn ten minste vijftig afgekeurde portfolio's bekeken.⁴ Gezien de doorlooptijd en omvang van het onderzoek, is gekozen voor het uitvoeren van het dossieronderzoek bij een beperkt aantal instellingen. De drie exameninstellingen verschillen naar doelgroep die zij bedienen. DUO krijgt de portfolio's van inburgeraars die zich zelfstandig

⁴ De in dit onderzoek betrokken exameninstellingen zijn DUO, Capabel en het Examenbureau Inburgering.

voorbereiden en van een aantal taalaanbieders. Eén van de examenbureaus beoordeelt voornamelijk portfolio's van 'eigen' inburgeraars. De andere exameninstelling doet de beoordeling van portfolio's van een groot aantal taalaanbieders. Bij de exameninstellingen zijn de dossiers steekproefsgewijs getrokken. Hierbij is wel rekening gehouden met de datum van beoordelen. Er zijn zowel dossiers bestudeerd van voor 1 maart 2010 als daarna. Per 1 maart heeft namelijk een belangrijke wijziging in het aantal aan te leveren portfolio's plaatsgevonden. Vanwege deze wijziging wordt gekeken of er verschil is tussen de twee perioden.

De portfolio's moeten aan een groot aantal eisen voldoen. De eisen hebben in hoofdlijn betrekking op:

- het aantal (volledigheid);
- administratieve eisen;
- inhoudelijk eisen.

De portfolio's worden uitdrukkelijk niet beoordeeld op taal en kunnen daar ook niet op afgekeurd worden.

Op basis van de interviews en de handleidingen is een Excelschema opgesteld. Dit is gevuld met gegevens uit de bekeken dossiers.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 volgt een beschrijving van de wijze waarop de beoordeling van de portfolio's plaatsvindt. Ook wordt gekeken naar de kwaliteitsbewaking. In hoofdstuk 3 komen de dossiers aan de orde en wordt nagegaan wat de belangrijkste afkeuringsgronden zijn. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksvragen beantwoord en volgen de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

2 BEOORDELING VAN HET PORTFOLIO

De portfolio's moeten aan verschillende eisen voldoen. Voor de inburgeraar zijn er handleidingen beschikbaar waarin duidelijk staat uitgelegd hoe een portfolio moet worden samengesteld. Deze handleidingen zijn in 2010 sterk verbeterd.

De exameninstellingen werken met een checklist bij de beoordeling van de portfolio's. De inburgeraar krijgt een terugkoppeling over de redenen waarom zijn portfolio is afgekeurd. Wat betreft de beoordelingen van de portfolio's zijn er wel enige verschillen tussen examinatoren en instellingen. Sommigen hanteren strengere criteria dan anderen. Wel bestaat er over de beoordelingen van de portfolio's steeds meer eenduidigheid. Vooral de terugkomdagen voor examinatoren voorzien hierbij in een belangrijke behoefte van zowel de examinatoren als de organisaties die het praktijkexamen hebben ontwikkeld.

Er wordt gewerkt met het portfolio sinds de invoering van de Wi in 2007. In de loop van de tijd hebben zich verschillende wijzigingen voorgedaan op diverse aspecten van het portfolio en panelgesprek. Het bleek namelijk niet eenvoudig om vanaf het begin te komen tot een duidelijke en eenduidige uitvoering van het praktijkexamen en de beoordeling van het portfolio. De meeste veranderingen zijn gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de portfolio's. Voor een overzicht zetten we de belangrijkste veranderingen vanaf 2009 nog eens op een rij:

- uitbreiding profielen met Maatschappelijke Participatie en Ondernemerschap in 2009;
- aanpassing van de handleidingen op niveau A2;
- aanpassing model-portfolio met beter overzicht voor spreek- en schrijfproducten;
- aanpassing bewijsformulier spreken, waaraan het onderdeel: 'Ik heb gepraat over' is toegevoegd;
- invoering terugkomdagen voor de examinatoren in 2009;
- vermindering van het aantal portfolio-opdrachten per 1 maart 2010.

2.1 Inleiding

Het portfolio bestaat uit een verzameling van bewijzen, waaruit blijkt dat een inburgeraar zich in verschillende praktijksituaties kan redden. Deze bewijzen moeten aan diverse eisen voldoen. In dit hoofdstuk komt dit nader aan de orde. Eerst gaan we in paragraaf 2.1 kort in op de achtergrond van de cruciale praktijksituaties, waarbinnen de bewijzen moeten worden verzameld.

Vervolgens komen in paragraaf 2.2 de eisen voor het portfolio aan de orde. In paragraaf 2.3 komt de wijze van beoordeling van de portfolio's aan de orde.

We besluiten met de belangrijkste wijzigingen rond het portfolio in de afgelopen periode.

2.2 Cruciale praktijksituaties

Eindtermen taal

Bij het praktijkdeel van het inburgeringsexamen wordt de functionele taalvaardigheid van een inburgeraar in praktijksituaties getest. Daarvoor is een aantal praktijksituaties beschreven waarin een inburgeraar effectief in het Nederlands moet kunnen communiceren. Om aan te geven welke niveaus inburgeraars moeten beheersen, zijn de Eindtermen Nederlandse Taal opgesteld.¹ Hierin is beschreven in welke praktijksituaties een inburgeraar in het Nederlands moet communiceren, de zogenoemde Cruciale Praktijksituaties (CP's). Hierbij is onderscheid gemaakt naar mensen die zich primair bezighouden met het huishouden en opvoeden van kinderen en mensen die betaalde arbeid (gaan) verrichten. De praktijksituaties voor de eerste groep hebben betrekking op reëel voorkomende situaties binnen het domein opvoeding, waarbij ook aspecten van gezondheidszorg en onderwijs zijn meegenomen. Dit profiel wordt aangeduid met OGO (Opvoeding, Gezondheid en Onderwijs). De praktijksituaties voor het profiel werk hebben betrekking op bijvoorbeeld de werkvloer. Bij de invoering van de Wet inburgering (Wi) is alleen onderscheid gemaakt tussen de profielen OGO en werk. In de tweede helft van 2009 zijn daarnaast de profielen Maatschappelijke Participatie en Ondernemerschap ontwikkeld.

Naast de specifieke situaties voor het profiel, moet iedere inburgeraar ook kunnen aantonen taalvaardig te zijn op het terrein van (vrijwilligers)werk zoeken en het domein van burgerschap. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een inschrijving in de gemeente, het regelen van huisvestingszaken en het aangaan van contact met de bureaus. Het gaat hierbij in totaal om twaalf bewijzen (zie ook paragraaf 1.2).

De Cruciale Praktijksituaties zijn verder uitgewerkt in handelingen die een inburgeraar moet kunnen verrichten, de zogenoemde cruciale handelingen (CH's). Deze handelingen zijn het uitgangspunt bij het verzamelen van portfoliobewijzen.

Cruciale Praktijksituaties naar profiel

Per profiel worden dus verschillende situaties weergegeven in de Eindtermen Nederlandse Taal. In bijlage 1 staat een overzicht met de cruciale praktijksituaties per domein. Voor de specifieke CH's verwijzen we naar de Eindtermen Nederlandse Taal en de nieuwe eindtermen voor de profielen Maatschappelijke Participatie en Ondernemerschap. Hieronder geven we kort een paar voorbeelden van CP's.

- Burgerschap heeft bijvoorbeeld betrekking op het aanvragen van documenten bij de gemeente of aangifte doen bij de politie. Ook het huren

¹ Eindtermen Nederlandse Taal, bijlage 7 bij artikel 3.4 van de Regeling inburgering. Deze eindtermen zijn in 2009 aangevuld met de eindtermen Maatschappelijke Participatie en Ondernemerschap.

van een huis en alles wat te maken heeft met gas, water, elektriciteit en telefoon valt onder dit domein.

- Bij OGO gaat het ook over aspecten van gezondheidszorg en onderwijs, zoals contacten leggen op de basisschool of middelbare school, het consultatiebureau en bezoeken aan de huisarts of tandarts.
- Het domein Werk zoeken betreft het inschrijven bij het CWI of uitzendbureau en het solliciteren.
- Voor het domein Werk gaat het om handelingen op de werkvloer, zoals het voeren van een functioneringsgesprek, werkoverleggen en het aangaan van klantencontact. Binnen het domein werk zijn voor de verschillende sectoren op de arbeidsmarkt aparte CH's geformuleerd, aangezien er tussen de sectoren verschillen zijn naar bijvoorbeeld arbovoorschriften en de mate van klantencontact.
- Het nieuwe domein Maatschappelijke Participatie gaat meer over het gebruikmaken van wijkvoorzieningen, vrijwilligerswerk en sport en bewegen.
- Ondernemerschap heeft betrekking op alles wat komt kijken bij het starten van een eigen bedrijf.

2.3 Uitvoering portfolio door de inburgeraars

De inburgeraar stelt zelfstandig een portfolio samen of doet dit onder begeleiding van de onderwijsinstelling waar hij een cursus volgt. Voor de inburgeraars is een handleiding op A2-niveau opgesteld per profiel.² In deze handleiding staat het volgende:

- hoe een portfolio moet worden gemaakt;
- wie kan helpen bij het maken van een portfolio;
- de wijze waarop bewijzen moeten worden verzameld;
- voorbeeld van een goed spreekbewijs;
- voorbeeld van een goed schrijfbewijs;
- hoe een portfolio moet worden ingeleverd;
- een controlelijst;
- wat er moet gebeuren als een portfolio niet is goedgekeurd;
- model-portfolio;
- brief voor gesprekspartner;
- bewijsformulieren.

Voor het maken van het portfolio zijn vooral het model-portfolio, de bewijsformulieren en bewijzen van de handelingen van belang. Die lichten we hieronder dan ook nader toe.

² Met de invoering van de nieuwe profielen is de begeleidende tekst sinds eind 2009 op A2-niveau. Daarvoor was het taalniveau hoger en dus lastiger te begrijpen voor de inburgeraars.

Model-portfolio

Vooraf het model-portfolio is belangrijk. In dit model-portfolio staan per domein de CP's beschreven die geldig zijn voor het portfolio (zie bijlage 2 voor een voorbeeld). Tevens staat aangegeven of het om een gesprek of een schrijfproduct gaat. Het model-portfolio is in februari 2010 aangepast, waardoor het voor de inburgeraars veel inzichtelijker is of ze een gespreksbewijs en/of een schrijfproduct kunnen inleveren. Volgens de respondenten bij de exameninstellingen worden er sindsdien veel minder fouten gemaakt in het aanbieden van een schrijf- of spreekbewijs bij een bepaalde CH.

Inburgeraars moeten het een kopie van het model-portfolio meesturen met hun verzamelde bewijzen. Ze moeten de bewijzen nummeren en vervolgens op het model portfolio de nummers en datum invullen bij de bijbehorende CH. Deze lijst duiden we in het vervolg van de tekst aan als registratielijst. Wanneer een inburgeraar een portfolio inlevert zonder registratielijst, wordt het portfolio door de particuliere exameninstellingen teruggestuurd met het verzoek eerst de bewijzen te nummeren en de registratielijst in te vullen. Het portfolio wordt anders niet beoordeeld.

Bewijsformulieren

Bij de handleiding zitten ook lege bewijsformulieren, één voor gesprekken en één voor schrijven. De inburgeraar moet deze kopiëren en invullen voor de specifieke CH's die hij uitvoert. Het bewijs *gesprekken* bestaat uit twee delen, één deel dat de inburgeraar zelf **moet** invullen en een deel dat de gesprekspartner **mag** invullen. Een bewijs wordt afgekeurd als het deel voor de inburgeraar niet helemaal is ingevuld of niet door de inburgeraar zelf. Het deel van de gesprekspartner hoeft niet te worden ingevuld. In het begin van de Wi bleek namelijk dat gesprekspartners vaak het bewijs niet wilden invullen, omdat ze niet goed begrepen wat het doel was.

Zowel het schrijfbewijs als het gespreksbewijs moeten originelen zijn. Er mogen geen kopieën worden ingeleverd. Er moeten ten minste drie schrijfbewijzen zijn toegevoegd.

Bewijzen

Voor de schrijfbewijzen moet de inburgeraar ook schrijfproducten meesturen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om een ingevuld aanvraagformulier voor een woning of een ingevulde acceptgirokaart. Voor de voorbereiding van een gesprek over arbeidsvoorwaarden of het overdragen van werkzaamheden van een collega, moet de inburgeraar zelf wat schrijven. Bij de schrijfproducten en -bewijzen wordt niet gekeken naar taalfouten. Formulieren hoeven niet geheel ingevuld te zijn. Wel moet een minimum aan informatie zijn ingevuld, zoals adresgegevens en de naam.³

³ De respondenten verschillen enigszins van mening over in welke mate het formulier moet worden ingevuld, met een minimum aan informatie of met cruciale informatie. ICE gaat ervan uit dat naam en adresgegevens moeten zijn ingevuld.

De schrijfproducten mogen, in tegenstelling tot de bewijsformulieren, wel kopieën zijn. Ook van ander bewijsmateriaal, bijvoorbeeld een aangevraagde folder, mag een kopie worden ingeleverd.

2.4 Beoordeling van de portfolio's

2.4.1 Opzet beoordelingen

Een examiner kijkt het portfolio na, wanneer het wordt ingediend door een inburgeraar bij een exameninstelling. De examiner loopt het portfolio na aan de hand van een checklist. Ook hebben de instellingen een formulier ontworpen waarop de examinatoren de reden voor afkeuring noteren. Tevens wordt aangegeven welke eventuele verbeteringen nodig zijn. Op het formulier worden ook opmerkingen genoteerd die van belang zijn voor de examiner bij het panelgesprek. Bijvoorbeeld wanneer er twijfel is over een bewijs, maar er geen grond is om het af te keuren.

DUO stelt aan de hand van het formulier een brief op aan de inburgeraar, waarin staat aangegeven wat hij moet veranderen om alsnog goedkeuring voor het portfolio te verkrijgen. Bij de andere aanbieders in het onderzoek wordt het formulier zelf meegestuurd met het portfolio en wordt geen aparte brief opgesteld. Het portfolio gaat namelijk in de meeste gevallen naar de docent, die vervolgens de inburgeraar ondersteunt bij het verbeteren van het portfolio.

Bij de beoordeling wordt naar de volgende aspecten gekeken:

- 1) Volledigheid portfolio,
het gaat hierbij om:
 - het aantal bewijzen in totaal en per domein;
 - de aanwezigheid van de schrijfbewijzen en spreekbewijzen;
 - de aanwezigheid van het juiste schrijfproduct of andere bewijzen;
 - het juiste bewijsformulier bij het juiste product;
 - het aantal schrijfproducten.
- 2) Administratieve eisen,
hierbij wordt gekeken naar:
 - bewijsformulieren door inburgeraar zelf ingevuld (1 handschrift);
 - gedeelte van bewijsformulier voor inburgeraar helemaal ingevuld;
 - gedeelte van bewijsformulier voor de gesprekspartner moet door gesprekspartner ingevuld zijn of leeg gelaten zijn;
 - originele bewijsformulieren;
 - één situatie per bewijsformulier ingevuld;
 - bewijs niet ouder dan vijf jaar.
- 3) Inhoudelijke eisen:
 - situaties vallen onder de CP's;
 - de situatie of locatie sluit aan bij de CH;

- informatie op gespreksbewijs van kandidaat komt overeen met gedeelte van de kandidaat;
- er is met de juiste persoon gepraat volgens de CP;
- schrijfproducten zijn geschreven en zijn geen leesbewijzen.

Bij sommige portfolio's hebben examinatoren de indruk dat de inburgeraars de bewijzen niet zelfstandig hebben verzameld of niet de volledige CH hebben uitgevoerd.⁴ Als de bewijzen echter aan de administratieve, inhoudelijke en volledigheidscriteria voldoen, worden ze goedgekeurd. Of een inburgeraar daadwerkelijk vaardig is in een dergelijke situatie, wordt vervolgens getoetst bij het panelgesprek.

Er zijn vrij strikte richtlijnen vanuit het consortium over de beoordeling van het portfolio. Toch blijft er ruimte voor interpretatie. Bij twijfel bespreken de examinatoren dit met hun collega's of leidinggevenden. Wanneer er dan nog twijfel is, wordt contact gezocht met Bureau ICE. We komen hier nog op terug in de paragraaf over kwaliteitscontrole.

Bij de commerciële exameninstellingen heeft de examiner gemiddeld twintig minuten voor het beoordelen van een portfolio. Bij DUO mag hier langer over worden gedaan. Dit is vaak ook nodig omdat DUO meer portfolio's beoordeelt van inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden. Deze portfolio's zijn vaak minder goed samengesteld. Bij de onderzochte exameninstellingen vindt er een check plaats van de afkeuringsgronden door de leidinggevenden. Bij DUO wordt op een aantal locaties een portfolio zelfs door twee examinatoren nagekeken.

2.4.2 Kwaliteitscontrole

Er zijn vrij strikte richtlijnen vanuit het consortium over de beoordeling van het portfolio. Toch blijft er ruimte voor interpretatie. Op verschillende wijzen wordt toegezien op een zo eenduidig mogelijke interpretatie bij de verschillende exameninstellingen. Hiervoor zijn verschillende instrumenten beschikbaar, zoals scholing van de examinatoren, terugkomdagen, interne kwaliteitscontrole en controle door de toezichthouder. Hieronder worden deze instrumenten nader toegelicht.

Scholing

Alle examinatoren moeten een training volgen bij het consortium, voordat zij kunnen worden ingezet als examiner. Het gaat hierbij zowel om een training voor de beoordeling van de portfolio's als voor het afnemen van het panelgesprek en de assessments. Een groot deel van de examinatoren is ook werkzaam als taaltrainer of docent. Hierdoor is ook de kennis bij de taal-aanbieders sterk toegenomen over hoe een goed portfolio eruit moet zien.

⁴ Bijvoorbeeld het invullen van een sollicitatieformulier in de klas of een winkel binnenlopen en vragen of er werk is, benoemen als een sollicitatiegesprek.

Docenten zijn dan ook steeds beter in staat om inburgeraars te begeleiden bij het opstellen van een goed portfolio.

Terugkomdagen

Uit het veld bleek dat er grote behoefte was aan een regelmatige update van de kennis over de beoordelingen, mede vanwege de regelmatige verduidelijkingen en aanscherpingen in de interpretatie en uitwerking van de CH's, zoals naar voren kwam op trainingen en naar aanleiding van vragen aan het consortium. Sinds 2009 organiseert het consortium daarom terugkomdagen, waarin wordt gesproken over de knelpunten en onduidelijkheden waar de examinatoren tegen aanlopen. Tijdens de terugkomdagen worden dan afspraken gemaakt, die vervolgens aan alle examinatoren worden teruggekoppeld via de mail en de eigen organisatie. Bij de laatste terugkomdag in juni 2010 zijn bijvoorbeeld de volgende afspraken gemaakt:⁵

- Er zijn geen afspraken over hoe een bewijsformulier moet worden ingevuld. Het mag met alle kleuren pen en potlood. Ook mag Tipp-ex worden gebruikt voor verbeteringen. De enige eis is dat het deel voor de inburgeraar door hem zelf is ingevuld en er dus maar één handschrift op voorkomt. Ook moet het bewijs leesbaar zijn.
- Oude en nieuwe modelportfolio's mogen door elkaar worden gebruikt, tot VROM aangeeft dat het niet meer mag.
- Er is geen limiet aan het aantal bewijzen dat door één gesprekspartner wordt geleverd. Het moet wel reëel blijven. Zo kan een gesprekspartner niet én een docent én huisarts én CWI-consulent zijn. Buurman en werkgever is daarentegen wel mogelijk.⁶
- Een verschil in datum ingevuld door de inburgeraar en door de gesprekspartner is geen reden om het bewijs af te keuren.
- Inburgeraars kunnen meer banen hebben in verschillende sectoren. Zij mogen bewijzen verzamelen in de verschillende sectoren, zolang het geen vergelijkbare CH's betreft, zoals driemaal een werkoverleg.
- Het schrijfproduct mag niet op het schrijfbewijsformulier worden geschreven, maar moet een aparte bijlage zijn.
- Kopieën van jaarrekening of uitnodigingsbrief voor een sollicitatie moeten op naam van de kandidaat staan. Een bibliotheekkaart mag ook op naam van het kind van de inburgeraar.
- Wanneer er in de CH's gesproken wordt over collega's, burens en vacatures kan worden volstaan met een bewijs voor één collega, buur of vacature.

Uit de interviews met de examinatoren blijkt er grote behoefte aan deze afspraken te bestaan, aangezien er op bovengenoemde aspecten verschil van

⁵ Bureau ICE: afspraken juni 2010.

⁶ In de praktijk blijkt dat examinatoren soms twijfel hebben over de gesprekspartner. Dit is echter zelden een reden om een portfolio af te keuren. Het is vaak wel een aandachtspunt voor het panelgesprek.

interpretatie bestaat. Zo was niet bij iedereen duidelijk of er één vacature mocht worden ingeleverd of dat het er meer moesten zijn. Eén van de exameninstellingen in het onderzoek is tot nu toe strenger dan volgens de afspraken nodig is. Zo keuren zij bewijsformulieren af die met potlood geschreven zijn. Ook moeten de bewijzen voor werk binnen één sector worden verzameld. Tevens keuren zij oude bewijsformulieren voor gesprekken af wanneer niet is aangegeven waarover is gepraat. Daarnaast mogen alleen bewijzen voor werk in één sector worden verzameld. Een andere aanbieder keurt bewijzen af als de data op het bewijsformulier tussen inburgeraar en gesprekspartner niet kloppen. Bij één exameninstelling werden schrijfproducten op de bewijsformulieren tot voor kort in sommige gevallen wel goedgekeurd.

De terugkomdagen en trainingen hebben ook voor het consortium een belangrijke functie. Zij hebben hierdoor meer zicht op onduidelijke informatie-overdracht en knelpunten. Zo bleek dat in de eerste cursussen niet was gecommuniceerd dat de CH's in de Eindtermen Taal de basis vormen voor het portfolio. Toen dat wel duidelijk was, werd het voor de examinatoren makkelijker om de portfolio's te beoordelen. Ook werd het zo eenvoudiger voor exameninstellingen om te communiceren aan docenten waar de schrijf- of spreekbewijzen aan moeten voldoen, zodat het ook duidelijker is voor de inburgeraars.

Interne kwaliteitscontrole

De exameninstellingen hebben verschillende manieren om te zorgen dat de examinatoren intern op dezelfde wijze beoordelen. Er zijn regelmatig interne bijeenkomsten om te spreken over de beoordelingen. Startende examinatoren doen de eerste beoordelingen met ervaren collega's. Bij twijfel over een bewijs bespreekt een examiner dit met een collega of leidinggevende. Wanneer er dan nog twijfel is, wordt contact gezocht met Bureau ICE. Sinds de invoering van de terugkomdagen, vormen deze dagen ook een belangrijk platform voor het bespreken van lastige situaties. De examinatoren die naar een terugkomdag gaan, rapporteren hierover aan hun collega's.

Een exameninstelling met veel andere taalaanbieders als klant, probeert ook de kwaliteit te verbeteren door de taalaanbieders op de hoogte te houden van wijzigingen en aanscherpingen. Docenten kunnen er dan op letten bij het samenstellen van de portfolio's. Ook wanneer portfolio's van een specifieke aanbieder steeds dezelfde tekortkomingen laten zien⁷ of als bijvoorbeeld de sterke indruk bestaat dat situaties nagespeeld zijn in de klas, wordt de aanbieder hiervan op de hoogte gesteld.

Externe kwaliteitscontrole

Extern wordt de kwaliteit van de exameninstellingen bewaakt door het KCE. Deze organisatie is verantwoordelijk voor de certificering van examen-

⁷ Bijvoorbeeld alle portfolio's bevatten dezelfde bewijsformulieren.

instellingen en houdt toezicht op de uitvoering van de praktijkexamens. Voor de verlenging van de certificering krijgen de exameninstelling een audit, waarin de volgende aspecten centraal staan:

- registratie en identificatie;
- afname en beoordeling;
- resultaatverwerking;
- verantwoording;
- afhandeling klachten, beroepszaken en fraude.

De audit wordt door de exameninstellingen als zeer intensief ervaren. Er wordt gecontroleerd of alle dossiers aanwezig zijn. Steekproefsgewijs worden de beoordelingen bekeken. Zonder de verlenging van de certificering mag de exameninstelling geen examens meer afnemen.

3 DOSSIERONDERZOEK

De meeste portfolio's worden in één keer goedgekeurd. De percentages afgekeurde portfolio's zijn doorgaans bij DUO hoger dan bij andere exameninstellingen, doordat DUO veel ongeleide portfolio's beoordeelt. Bij DUO worden echter ook steeds meer portfolio's in één keer goedgekeurd. Hierbij is wel een verschil tussen kandidaten die zich zelfstandig hebben voorbereid en kandidaten die deelnemen aan een inburgeringscursus. De portfolio's van deelnemers die een inburgeringscursus volgen, worden vaker in één keer goedgekeurd. Er zijn hierover echter geen exacte gegevens beschikbaar.

Ook blijkt dat de afgekeurde portfolio's sinds 1 maart gemiddeld minder onvolkomenheden bevatten dan de portfolio's daarvoor. Redenen hiervoor zijn de betere informatievoorziening en het verminderen van het aantal in te leveren bewijzen. Het gevolg hiervan is dat het voor inburgeraars eenvoudiger is om bij de tweede indiening alsnog een goedgekeurd portfolio te verkrijgen.

Bij de portfolio's die worden afgekeurd, zijn daar drie hoofdredenen voor aan te wijzen: de onvolledigheid van het portfolio, niet de juiste inhoud van de CH's en het niet hebben voldaan aan de administratieve eisen. We lichten dit kort toe:

- Een afkeuring van het portfolio omdat er onvolkomenheden zijn rond de volledigheid komt het meest voor. Inburgeraars leveren portfolio's in waarin zich niet voldoende schrijfproducten bevinden of het verkeerde type bewijs.
- Een andere tekortkoming zijn bewijzen die niet aan de inhoudelijke eisen voldoen. Hierbij gaat het er vooral om dat het bewijs een situatie of locatie bevat die niet volgens de eisen van de betreffende CH is.
- Administratieve tekortkomingen komen in verhouding het minst voor. Tevens is het aantal portfolio's dat op deze grond wordt afgekeurd sinds 2010 afgenomen. De belangrijkste afkeuringsgrond blijft echter het niet volledig (zelf) invullen van het formulier.

Overigens constateren de examinatoren dezelfde veelvoorkomende tekortkomingen die naar voren komen uit het dossieronderzoek. Ook zien zij een afname in het aantal afgekeurde bewijzen. Dit geldt met name voor inburgeraars die een inburgeringscursus volgen.

3.1 Inleiding

Om zicht te krijgen op de feitelijke gronden waarop de portfolio's worden afgekeurd en de frequentie hiervan, is een dossieronderzoek gehouden. In paragraaf 3.1 besteden we kort aandacht aan de wijze waarop het dossieronderzoek heeft plaatsgevonden. In paragraaf 3.2 volgen de resultaten op basis van het dossieronderzoek. In paragraaf 3.3 komt de mening van de examinatoren aan de orde.

Voordat we ingaan op het dossieronderzoek en de afkeuringsgronden, is het goed om te bedenken dat de meerderheid van de portfolio's in één keer wordt goedgekeurd. Hierbij is wel een duidelijk verschil tussen DUO en andere

exameninstellingen, zoals ook bleek uit het onderzoek van RegioPlan naar het praktijkexamen.¹ Bij de particuliere examenbureaus in het onderzoek is in 2010 tot nu toe rond 25 procent van de portfolio's de eerste keer afgekeurd. In 2009 lag dit percentage iets hoger. Bij DUO liggen de percentages afgekeurde portfolio's hoger, maar is er een duidelijke afname waar te nemen.² Het hogere percentage afgekeurde portfolio's van DUO wordt voornamelijk verklaard door het grotere aantal kandidaten dat onbegeleid een portfolio samenstelt.

3.2 Uitvoering van het dossieronderzoek

Voor het dossieronderzoek zijn drie exameninstellingen bezocht. Per exameninstelling zijn ten minste vijftig dossiers bekeken. In totaal zijn 171 dossiers bestudeerd. Deze dossiers zijn steekproefsgewijs geselecteerd. Er zijn vooral vrij recente portfolio's bekeken, aangezien eventuele aanpassingen moeten aansluiten bij de recente situatie. Ook oudere portfolio's zijn meegenomen in de steekproef om zicht te krijgen op eventuele veranderingen in de redenen waarom portfolio's worden afgekeurd. Bij de analyse van de portfolio's is gebruikgemaakt van de beoordelingsformulieren van de examinatoren.

Behalve de redenen voor afkeuring van het portfolio is in het analysebestand ook een aantal achtergrondvariabelen genoteerd. Het gaat hierbij om geslacht, profiel, kandidaat namens de eigen of een andere instelling, begeleid of onbegeleid een portfolio samengesteld. Tevens is genoteerd op welke datum de portfolio's zijn aangeleverd.

Het bleek niet mogelijk om voor alle dossiers de achtergrondvariabelen te achterhalen. Geslacht en profiel waren vrijwel altijd aangegeven. Bij DUO was echter niet altijd duidelijk of het een inburgeraar betrof die het portfolio onbegeleid heeft samengesteld of onder begeleiding van een taalaanbieder. Bij een groot aantal dossiers betreft het waarschijnlijk zelfmelders. Inburgeraars die een cursus volgen bij een taalaanbieder, bieden namelijk meestal hun portfolio aan in een map van de aanbieder. Bij het trekken van de steekproef bleek dat deze dossiers relatief vaak in één keer waren goedgekeurd en niet in aanmerking kwamen voor analyse. Bij de andere twee exameninstellingen was nauwelijks sprake van zelfmelders.

¹ Stouten, J. en M. Brink (2010) *Doorstroom praktijkexamen inburgering*. Amsterdam: RegioPlan.

² In de periode april/mei 2010 is 39 procent afgekeurd van de portfolio's bij DUO afgekeurd. In dezelfde periode in 2009 was dit percentage nog 58 procent. De afname van het aantal afgekeurde portfolio's bij DUO blijkt ook uit het feit dat sinds maart 2010 een portfolio na gemiddeld 1,5 keer wordt goedgekeurd. Daarvoor was het gemiddelde 2,5.

In het onderzoek zijn alleen de beoordelingen betrokken van de portfolio's die voor de eerste keer zijn aangeboden. De meeste afgekeurde portfolio's worden bij herindiening alsnog goedgekeurd. Dit geldt vooral voor de portfolio's van inburgeraars die een inburgeringscursus volgen en dus bij de particuliere exameninstellingen het portfolio laten beoordelen. Bij DUO komt het voor dat inburgeraars vaak meerdere malen verbeteringen moeten aanbrengen.

3.3 Belangrijkste afkeuringsgronden volgens het dossieronderzoek

3.3.1 Achtergrondkenmerken

Er zijn 171 dossiers bekeken. Bijna drie vijfde van de dossiers is afkomstig van vrouwen. De meeste portfolio's (65%) hebben betrekking op het profiel Werk. Bijna een derde gaat over OGO. Een enkel portfolio valt onder het profiel MP of zelfstandig ondernemerschap. De meerderheid van de inburgeraars doet examen op niveau A2. Bijna zeventig procent heeft het portfolio begeleid samengesteld, zes procent heeft het zelfstandig gedaan. Van het overige kwart was dit uit de dossiers niet op te maken. In bijlage 3 staat een uitgebreide tabel met de (achtergrond)kenmerken.

3.3.2 Afkeuringsgronden voor het portfolio

Bij de bestudering van de portfolio's is in de eerste plaats gekeken naar het aantal bewijzen dat is afgekeurd. Hierbij is uitgegaan van het aantal bewijzen dat moet worden aangepast om alsnog een goedgekeurd portfolio te verkrijgen.

Het aantal daadwerkelijk afgekeurde bewijzen is vaak hoger, maar veel inburgeraars leveren een aantal extra opdrachten in. Dit geldt helemaal voor de portfolio's die in het begin van dit jaar zijn gemaakt, maar pas in maart ter beoordeling zijn aangeboden. Voor deze portfolio's zijn dertig bewijzen verzameld, terwijl vanaf 1 maart nog maar twintig bewijzen nodig waren. Dit betekende in die periode een lager afkeuringspercentage bij alle exameninstellingen. Ook kwam het voor dat portfolio's die voor 1 maart 2010 op verschillende gronden waren afgekeurd, slechts met een enkele aanpassing alsnog konden worden goedgekeurd. Aangezien wij alleen hebben gekeken naar portfolio's die voor de eerste keer zijn aangeboden, komen deze portfolio's niet in de analyse voor.

Tabel 3.1 Het aantal afgekeurde bewijzen per portfolio dat is ingediend voor of na 1 maart (%)

Aantal afgekeurde bewijzen	Voor 1 maart 2010	Na 1 maart 2010	Totaal
1-2 bewijzen	35	53	45
3-5 bewijzen	35	35	35
6-10 bewijzen	18	7	12
11 en meer	13	4	8
Totaal (n)	72	96	171*

* Van drie inburgeraars is de datum niet opgenomen in het analysebestand.

In verhouding moeten de meeste inburgeraars (45%) één of twee bewijzen aanpassen om alsnog een goedgekeurd portfolio te verkrijgen (zie tabel 3.1). Voor ruim een derde betreft het drie tot vijf bewijzen. Twaalf procent moet zes tot tien nieuwe bewijzen toevoegen of verbeteren. Acht procent heeft ten slotte meer dan tien afgekeurde bewijzen. Voor een deel gaat het bij deze groep om inburgeraars die de registratielijst met situaties van het modelportfolio niet of onvolledig hebben ingevuld en het hele portfolio retour krijgen.

Tabel 3.2 Portfolio's naar afkeuringsgrond ingediend voor of na 1 maart 2010 (%)

Afkeuringsgrond	Voor 1 maart 2010	Na 1 maart 2010	Totaal
Volledigheid portfolio	68	67	67
• Onvoldoende schrijfproducten	29	29	29
• Verkeerd bewijsformulier	26	22	23
• Onvoldoende schrijfbewijzen	13*	31	23
• Dubbele bewijzen	24*	9	16
• Onvoldoende bewijzen voor specifiek domein	17*	7	11
• Onvoldoende bewijsformulieren	12	6	8
• Onvoldoende bewijzen totaal	7	1	4
Inhoudelijk	58	68	64
• Verkeerde situatie/locatie	40	49	44
• Niet juiste persoon	15	17	16
• Situatie staat niet in overzicht van CP's	19	12	15
• Schrijfproducten eigenlijk leesbewijzen	14	17	15
Administratief	64*	43	52
• Onvolledig ingevuld	50*	31	39
• niet zelf ingevuld/ verschillende handschriften	18	16	17
• Meer situaties per bewijs	3	1	2
• Te oud bewijs	3	0	2
• Geen origineel schrijfbewijs (kopie)	3	0	1
Totaal (n)	72	96	171**

* Verschil is significant bij 0,05.

** Van drie inburgeraars is de datum niet opgenomen in het analysebestand.

In tabel 3.2 staat een overzicht van de meest voorkomende afkeuringsgronden. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen portfolio's die voor 1 maart 2010 zijn ingediend en daarna. We bespreken eerst het algemene beeld en in de volgende paragraaf de verschillen voor en na 1 maart. De percentages in tabel 3.2 tellen op tot ver boven de honderd, aangezien portfolio's vaak om meer dan één reden worden afgekeurd.

Volledigheid portfolio

De meest voorkomende redenen om een portfolio af te keuren, hebben te maken met de volledigheid van het portfolio (67%). Vooral het ontbreken van voldoende schrijfproducten/schrijfbewijzen en het inleveren van een bewijsformulier *gesprekken* bij een schrijfproduct of omgekeerd is een grond voor afkeuring. Ook dubbelingen komen relatief veel voor. Een inburgeraar heeft dan twee bewijzen voor dezelfde situatie ingeleverd, bijvoorbeeld tweemaal een sollicitatiegesprek. In iets meer dan tien procent van de portfolio's is sprake van een tekort aan bewijzen op een specifiek domein. Inburgeraars hebben dan wel genoeg bewijzen aangeleverd, maar hebben dan te veel CP's van bijvoorbeeld OGO en te weinig van Burgerschap. Het komt nauwelijks voor dat er te weinig bewijzen worden ingeleverd.

Inhoudelijke tekortkomingen

Meer dan zestig procent van de afgekeurde portfolio's heeft tekortkomingen op de inhoud. De belangrijkste afkeuringsgrond betreft bewijzen waarin de situatie of locatie niet klopt met de CH (44%). Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de CH *afsluiten van een inboedelverzekering*, terwijl de inburgeraar met een zorgverzekeraar heeft gesproken. Een ander voorbeeld betreft een inburgeraar die informatie opvraagt bij de politie, terwijl hij volgens de CH aangifte moet doen. Ook het aanbieden van een verjaardagskaart als schrijfbewijs voor de CH *reageren op familieberichten* wordt bij de particuliere examenbureaus niet goed gerekend. Het moet namelijk om een reactie op geboorte, overlijden, huwelijk of ziekte gaan.

Een andere reden voor afkeuring is dat de inburgeraar gesproken heeft met een verkeerde persoon (16%), bijvoorbeeld een gesprek met de teamleider op het werk voor de CP *klantencontact*. Ook komt het met enige regelmaat voor dat inburgeraars met een administratief medewerker op school hebben gesproken, terwijl de CH betrekking heeft op contact met de docent.³ Overigens wordt een gesprek met een vergelijkbare functionaris als in de CH is aangegeven, wel goed gerekend.

In vijftien procent van de dossiers hebben inburgeraars bewijzen ingeleverd voor situaties die niet in het modelportfolio staan, zoals een gesprek met

³ Bij de beoordeling of met de juiste persoon is gesproken, staat de inhoud van het gesprek centraal. Voor de CH *een gesprek met de leerkracht van de basisschool over een vraag of probleem* moet met een leerkracht worden gesproken. Met een administratief medewerker wordt over andere zaken gesproken. Als de CH bijvoorbeeld een gesprek is met de huisarts, wordt een bewijs waarin is gesproken met een medisch specialist ook goedgerekend, aangezien het in beide gevallen om een medisch inhoudelijk gesprek gaat.

Jeugdzorg of het aanvragen van een vergunning voor een marktplaats. Ook deze bewijzen worden niet goedgekeurd.

Een aparte categorie vormen de schrijfproducten die eigenlijk leesbewijzen zijn, maar als schrijfproducten worden aangeboden. Bijvoorbeeld voor de CH *ik schrijf me in bij de (sport)club* wordt een abonnement opgestuurd in plaats van een door de inburgeraar zelf ingevuld inschrijfformulier. Een ander voorbeeld is een inburgeraar die de bevestigingsbrief meestuurt van de gemeente voor de aanvraag van een huwelijk, in plaats van een kopie van het aanvraagformulier, waarop de inburgeraar zelf gegevens heeft ingevuld.

Administratieve redenen

Van iets meer dan de helft van de afgekeurde portfolio's heeft de afwijzing (ook) met administratieve redenen te maken. De belangrijkste reden hierbij is het onvolledig invullen van het bewijsformulier. Het gaat hierbij om het *bewijsformulier gesprekken*, waarvan het deel voor de inburgeraar geheel moet worden ingevuld, inclusief de standaardvragen waar alleen een ja of nee moet worden omcirkeld. Deze afkeuringsgrond komt relatief vaak voor, mede doordat één van de exameninstellingen streng is in de beoordeling van het gebruik van oude formulieren.⁴

Een andere relatief veelvoorkomende reden is het voorkomen van verschillende handschriften op het bewijsdeel van de inburgeraar. Het bovendeel moet door de inburgeraar zelf worden ingevuld, anders is het niet geldig. Een enkele keer vult een inburgeraar het deel voor de gesprekspartner in. Ook dat is een reden om het bewijs af te keuren. Als de gesprekspartner zijn deel van het bewijs niet wil invullen, moet het worden opengelaten.

Het blijkt dat een portfolio met maar één of twee afgekeurde bewijzen in verhouding veel minder vaak worden afgekeurd op administratieve gronden, dan portfolio's met meer afgekeurde bewijzen. Sommige exameninstellingen keuren een portfolio niet af als de enige tekortkoming het ontbreken van de omcirkeling van de ja/nee-vragen op de bewijsformulieren is. Wanneer het portfolio echter ook op andere gronden wordt afgekeurd, geeft de examinerator in de begeleidende brief aan dat de bewijzen volledig moeten worden ingevuld. Er is overigens geen verband tussen het aantal afgekeurde bewijzen en de andere hoofdcategorieën van afkeuringgronden.

Verschillen tussen oudere en recente portfolio's

We hebben het soort afkeuringsgronden vergeleken in de portfolio's die voor 1 maart 2010 zijn aangeleverd en daarna (zie tabel 3.1). De portfolio's na 1 maart blijken minder afgekeurde bewijzen te bevatten dan voor die tijd. Dit

⁴ Aan het *bewijsformulier gesprekken* is in 2009 de vraag *ik heb gesproken over* toegevoegd. Sommige inburgeraars en docenten gebruiken nog oude formulieren waarop de vraag niet staat. Wanneer inburgeraars alleen kort de CH opschrijven zonder verdere toelichting, wordt het bewijs afgekeurd. Overigens is volgens de meest recente afspraken van de terugkomdag in juni 2010 het gebruik van een oud formulier geen grond voor afkeuren.

wordt waarschijnlijk voor een belangrijk deel verklaard door de vermindering van het aantal bewijzen per portfolio, waardoor er minder onvolkomenheden worden gemaakt. Ook zijn er hierdoor meer portfolio's met reservebewijzen.

Ook wat betreft de belangrijkste redenen voor afwijzing, zijn er enige verschillen. Dit geldt vooral op het terrein van de administratieve tekortkomingen. Na 1 maart 2010 worden portfolio's significant minder vaak afgekeurd op deze grond. Het betreft hier vooral bewijzen die onvolledig zijn ingevuld. Ook worden portfolio's minder vaak afgekeurd vanwege dubbelingen en onvoldoende bewijzen per domein. Mogelijk dragen de nieuwe modelportfolio's ertoe bij dat inburgeraars een beter overzicht hebben over de bewijzen die ze inleveren.

Na 1 maart 2010 zijn portfolio's wel vaker afgekeurd vanwege het ontbreken van voldoende schrijfproducten. Dit is een direct gevolg van de aanpassing dat sindsdien drie schrijfbewijzen moeten worden ingeleverd.⁵

Wat betreft de inhoudelijke afkeuringsgronden, zijn er beperkte verschillen tussen de twee perioden. Ondanks meer duidelijkheid over het maken van het portfolio, zijn er nauwelijks veranderingen. Dit wordt mogelijk verklaard doordat het aantal inhoudelijke afkeuringen groter is, doordat er strikter wordt gekeken naar de eindtermen dan in de eerste periode van het praktijkexamen. De examinatoren zijn beter bekend met de toegestane CP's en de handelingen die daarbij horen en beoordelen de situaties daardoor preciezer. Daarnaast blijft er altijd een mate van onzorgvuldigheid bij de kandidaten in het interpreteren van de situaties. Zij spreken daardoor voor sommige CH's niet met de juiste actor of doen dit niet op de juiste locatie.

3.3.3 Verschillen tussen typen inburgeraars

Begeleide en niet-begeleide kandidaten

De algemene indruk bij instellingen is dat afgekeurde portfolio's van begeleide inburgeraars minder bewijzen met tekortkomingen bevatten, dan portfolio's van inburgeraars die het zelfstandig hebben samengesteld. Voor zover we zicht hebben op achtergrond van de inburgeraars, vergelijken we de afkeuringsgronden tussen verschillende typen inburgeraars. Hieruit blijkt een duidelijk verschil tussen inburgeraars die worden begeleid en die niet worden begeleid. De hoge aantallen afgekeurde bewijzen komen relatief veel vaker uit portfolio's van mensen die zich zelfstandig voorbereiden. Zo heeft 52 procent van de begeleide inburgeraars één tot twee afgekeurde bewijzen. Bij de niet-begeleide inburgeraars is dit percentage nul. Niet-begeleide inburgeraars bevatten vaker geen modelportfolio, waardoor het hele portfolio retour wordt gestuurd. Overigens zijn er ook begeleide inburgeraars die een portfolio zonder registratielijst van het modelportfolio of een onvolledig portfolio

⁵ Bij een leesbewijs moet ook een bewijsformulier schrijven worden ingevuld. Voorheen telde dit ook mee als schrijfbewijs. Nu wordt dit niet meer meegeteld. Volgens één van de respondenten geeft dit verwarring bij inburgeraars.

inleveren. Volgens de respondenten betreft dit vooral inburgeraars die niet willen wachten op het akkoord van de docent en alvast het portfolio indienen.

Er zijn een paar afkeuringsgronden die vaker voorkomen bij inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden. Het gaat hierbij om:

- dubbelingen, dus meer bewijzen voor één CH;
- leesbewijzen in plaats van schrijfbewijzen;
- situaties die niet in het modelportfolio staan;
- niet met de juiste persoon gesproken.

Voor de overige onderscheiden redenen zijn er geen significante verschillen tussen de inburgeraars met of zonder inburgeringscursus.

Interne en externe kandidaten

Een andere veronderstelling is dat er mogelijk minder tekortkomingen zijn in de portfolio's van inburgeraars die bij dezelfde instelling het praktijkexamen en de cursus doen, dan bij kandidaten die extern hun portfolio indienen. Het idee hierachter is dat geconstateerde tekortkomingen sneller worden gecommuniceerd aan docenten, wanneer het dezelfde instelling betreft. In de praktijk blijkt dit echter geen enkel verschil te maken. Voor geen van de onderscheiden tekortkomingen zijn er verschillen tussen de interne en externe kandidaten. Uit de interviews blijkt dan ook dat de communicatie tussen onderzochte exameninstellingen en andere taalaanbieders vaak net zo goed verloopt als binnen de eigen organisatie.

3.4 Belangrijkste afkeuringsgronden volgens de examinatoren

De respondenten is ook gevraagd naar hun indruk van de meest voorkomende afkeuringsgronden. Hun indruk komt in sterke mate overeen met de bevindingen op basis van het dossieronderzoek. Zo hebben de respondenten de ervaring dat het aantal fouten in portfolio's gestaag is afgenomen. Bij inburgeraars en docenten is namelijk steeds beter bekend waaraan een portfolio moet voldoen. Ook is het begeleidend materiaal, zoals de handleiding op A2-niveau met het nieuwe modelportfolio, sinds dit jaar verbeterd. Volgens de respondenten is het ontbreken van drie 'echte' schrijfproducten momenteel de meest voorkomende reden voor het afkeuren van een portfolio. Dit heeft te maken met de verandering sinds 1 maart 2010. Daarvoor was één schrijfbewijs al voldoende. Gebleken is dat nog niet alle inburgeraars en docenten zich voldoende bewust zijn van de wijziging.

Andere veelvoorkomende afkeuringsgronden zijn het niet volledig invullen van de bewijzen of het voorkomen van verschillende handschriften op het bewijsformulier. Een relatief veelvoorkomende grond om een bewijs af te keuren, is dat de situatie of gesprekspartner niet overeenkomt met de beschrijving volgens de CH. Een voorbeeld hiervan is het inleveren van een sollicitatieformulier van een bijvoorbeeld een schoenenwinkel als bewijs voor

de CH *ik zoek werk, ik schrijf mij in als werkzoekende*. Het moet hier namelijk gaan om een inschrijving bij het CWI of een uitzendbureau. Een ander voorbeeld is een bewijs waaruit naar voren komt dat een inburgeraar een gesprek over arbeidsvoorwaarden voert met een directe collega. Ook worden soms schrijfbewijzen ingeleverd voor CH's die alleen betrekking hebben op gesprekken en omgekeerd. Deze fouten komen volgens de respondenten zowel voor bij inburgeraars die onbegeleid als begeleid het portfolio hebben samengesteld. Bovengenoemde tekortkomingen komen echter minder voor sinds de genoemde aanpassing van de modelportfolio's.

Onbegeleide inburgeraars bieden daarentegen vaker portfolio's aan met situaties die niet in het modelportfolio staan. Bovendien geldt dat onbegeleide inburgeraars vaker een portfolio zonder ingevuld modelportfolio insturen. De portfolio's zijn vaak niet compleet. Bij de particuliere examenbureaus worden deze portfolio's zonder beoordeling teruggestuurd met toevoeging van een leeg modelportfolio en het verzoek de bewijzen te nummeren. Bij DUO worden deze portfolio's wel nagekeken.

Overigens is er volgens sommige respondenten vaak een samenhang tussen een portfolio van beperkte kwaliteit dat ten minste eenmaal wordt afgekeurd en de kans van slagen bij het panelgesprek. Vaak betekent een zwakker portfolio een beperktere kennis van de Nederlandse taal, waardoor het panelgesprek niet succesvol verloopt. Dit wordt nog versterkt doordat inburgeraars na afkeuring vaak snel weer een aangepast portfolio opsturen, in plaats van meer aandacht te besteden aan de taalsituaties en nog meer te oefenen.

4 ALGEMENE BEVINDINGEN EN AANBEVELINGEN

Als onderdeel van het praktijkexamen inburgering moeten inburgeraars een portfolio samenstellen met bewijzen waaruit blijkt dat zij voldoende taalvaardig zijn om zich in dagelijkse situaties, zogenoemde cruciale praktijksituaties (CP's), te redden. Dit portfolio dient als voorbereiding op het panelgesprek, waarin de taalvaardigheid van de inburgeraar wordt getoetst. Voordat de inburgeraar kan deelnemen aan het examen, wordt het portfolio ter beoordeling aangeboden aan een exameninstelling. Uit eerder onderzoek van Regioplan kwam naar voren dat vooral cursisten die zich zelfstandig voorbereiden vaak te maken hebben met een afwijzing van het portfolio. Ze moeten het portfolio aanpassen, waardoor er vertraging ontstaat bij het afleggen van het examen. Ook kwam uit het eerdere onderzoek naar voren dat in het veld de indruk bestaat dat portfolio's meer om administratieve dan om inhoudelijke redenen worden afgekeurd.

Het ministerie heeft daarom Regioplan gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de beoordelingen van het portfolio. Voor het onderzoek zijn examinatoren en toetsontwikkelaars geïnterviewd en zijn portfolio's geanalyseerd.

Het onderzoek geeft antwoord op de volgende vragen:

1. Hoe verloopt de beoordeling van het portfolio?
2. Wat zijn de belangrijkste redenen voor het afkeuren van de portfolio's?
3. Is er verschil tussen kandidaten die zich zelfstandig voorbereiden en kandidaten met aanbod?
4. Is er verschil tussen de portfolio's van interne en externe kandidaten?
5. Hoe kan het aantal afgekeurde portfolio's verder worden teruggebracht?

Een belangrijke bevinding van het onderzoek is dat er sinds 2009 al veel verbeterd is in de informatievoorziening rond het portfolio, waardoor de portfolio's van betere kwaliteit zijn en er minder worden afgekeurd.¹ Ook het aantal afgekeurde bewijzen per portfolio is afgenomen. Bewijzen worden vooral afgekeurd omdat er tekortkomingen zijn rond de volledigheid of op grond van inhoudelijke eisen. Administratieve tekortkomingen komen steeds minder voor.

In grote lijnen hanteren de examinatoren van de verschillende exameninstellingen dezelfde beoordelingscriteria. Op onderdelen komen er echter toch verschillen voor. Door het instellen van terugkomdagen voor examinatoren, is er steeds meer eenduidigheid bij de interpretatie van de bewijzen. Aan de hand van de onderzoeksvragen lichten we bovenstaande bevindingen nader toe.

¹ Het gaat hierbij om de aanpassingen van de handleidingen voor de portfolio's op niveau A2, aanpassing van het model-portfolio en de vermindering van het aantal bewijzen per portfolio per 1 maart 2010.

Beoordeling portfolio's

De exameninstellingen beoordelen de portfolio's op vergelijkbare wijze. Ze werken bij het nakijken met een checklist, waarbij zij de eisen nalopen waaraan een portfolio moet voldoen. Deze eisen zijn op het gebied van:

- De volledigheid van het portfolio. Zijn er voldoende bewijzen per domein, zijn er voldoende schrijfproducten?
- De inhoud. Vallen de bewijzen onder de CH's?
- De administratieve aspecten. Zijn alle bewijzen ingevuld volgens de afspraken?

Eventuele tekortkomingen worden genoteerd door de examinatoren en via een brief gecommuniceerd aan de inburgeraar. Deze kan vervolgens het portfolio aanpassen en opnieuw ter beoordeling indienen. Particuliere instellingen rekenen gemiddeld twintig minuten voor het beoordelen van een portfolio. DUO heeft meer tijd ter beschikking. Dit hangt samen met het feit dat DUO vaker portfolio's moet beoordelen van inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden. De beoordeling van deze portfolio's is arbeidsintensiever.

De richtlijnen voor het beoordelen van de portfolio's zijn vrij strikt. De exameninstellingen proberen eenduidige regels te hanteren. Toch zijn er enige verschillen in beoordelingen tussen exameninstellingen en blijft er ruimte voor interpretatie bij de examinatoren. Door twijfels te bespreken met collega's of met het consortium streven de examinatoren naar meer eenduidigheid. Ook de terugkomdagen voor de examinatoren vervullen hierbij een belangrijke rol. De afspraken die hier worden gemaakt, gelden voor alle examinatoren.

Meest voorkomende redenen voor afkeuren

De meerderheid van de portfolio's wordt in één keer goedgekeurd. Bij de exameninstellingen met voornamelijk kandidaten die een inburgeringscursus volgen, gaat het om ruim zeventig procent. Bij DUO liggen deze percentages lager, omdat er meer portfolio's worden beoordeeld van inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden.

Voor de afgekeurde portfolio's geldt dat meeste voorkomende redenen voor afwijzing liggen op het vlak van de volledigheid van het portfolio. Zo bevatten een kwart van de portfolio's onvoldoende schrijfproducten. Ook worden schrijfbewijzen voor een gespreksituatie ingeleverd of omgekeerd. Daarnaast komt het aanbieden van meer bewijzen voor dezelfde CH een enkele keer voor. Portfolio's bevatten daarentegen meestal wel voldoende bewijzen per domein.

Ook het niet voldoen aan de inhoudelijke eisen komt regelmatig voor. In ruim veertig procent van de gevallen heeft de inburgeraar niet de juiste handeling beschreven of besproken volgens de CH. In mindere mate wordt niet altijd met de juiste persoon gesproken of worden bewijzen voor zelfbedachte CH aangeleverd.

In de helft van de afgekeurde portfolio's is niet voldaan aan de administratieve eisen. In de meeste gevallen betreft het een niet goed ingevuld bewijsformulier. Ook het voorkomen van verschillende handschriften op het deel van het bewijsformulier voor de inburgeraar is een reden waarom portfolio's worden afgekeurd.

Overigens is het gemiddeld aantal afgekeurde bewijzen afgenomen na de recente wijzigingen voor het portfolio. Er hoeven minder bewijzen te worden ingeleverd, waardoor er minder kansen op fouten zijn. Door het verbeterde model-portfolio maken inburgeraars ook minder vergissingen rond het type product dat zij moeten inleveren en de administratieve eisen.

Verschil tussen kandidaten

Verschil tussen inburgeraars met en zonder inburgeringaanbod

Eén van de onderzochte exameninstellingen heeft te maken met veel inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden. Zowel uit de gesprekken met de examinatoren als de dossierstudie blijkt dat deze inburgeraars meer moeite hebben om een goed portfolio in te leveren. Er worden gemiddeld meer bewijzen afgekeurd. Ook worden de portfolio's vaker dan andere portfolio's op de volgende gronden afgewezen:

- meer bewijzen voor hetzelfde CH, zogenoemde dubbelingen;
- vaker leesbewijzen in plaats van schrijfbewijzen;
- meer bewijzen voor situaties die niet in het modelportfolio staan;
- vaker niet met de juiste persoon volgens de CH gesproken.

Het blijkt voor deze inburgeraars moeilijker dan voor begeleide inburgeraars om in te schatten of een bepaalde situatie in aanmerking komt voor het portfolio.

Verschil interne en externe kandidaten

Er blijkt geen verschil te zijn in de afkeuringsgronden van portfolio's van kandidaten die bij de eigen instelling worden beoordeeld of door een externe exameninstellingen. In beide situaties blijken cursisten en docenten voldoende op de hoogte van de eisen om een goed portfolio aan te bieden. Uit de interviews komt naar voren dat er korte communicatielijnen zijn tussen exameninstellingen en taalaanbieders over eventuele veranderingen rond de portfolio's, ook als het niet de eigen organisatie betreft.

Terugbrengen aantal afgekeurde portfolio's: aanbevelingen

Het onderzoek laat zien dat er al veel verbeterd is rond de informatievoorziening over het opstellen van een portfolio. Ook het terugbrengen van het aantal bewijzen per portfolio per 1 maart 2010 lijkt een positief effect te hebben. Toch zijn er nog zaken die kunnen worden verbeterd, waardoor met name de inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden, vaker een goed portfolio kunnen aanbieden. De aanbevelingen richten zich dan ook vooral op

de informatievoorziening. We maken hierbij onderscheid tussen algemene aanbevelingen en specifieke aanbevelingen voor DUO. DUO vervult namelijk een belangrijke rol bij de informatievoorziening aan inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden.

Algemene aanbevelingen

- *Het continueren van de terugkomdagen voor examinatoren*

De terugkomdagen voorzien in een belangrijke behoefte van de examinatoren en het consortium om afspraken te maken over de beoordeling van de portfolio's. Om tot nog meer eenduidigheid te komen, moeten ook in de komende periode terugkomdagen worden georganiseerd.

- *Eén website met alle informatie voor examinatoren en inburgeraars.*

Er is geen centrale website waarop alle relevante informatie terug te vinden is, zoals de Eindtermen Taal, de eindtermen voor de nieuwe profielen en voorbeeldportfolio's. Nu staat de benodigde informatie op verschillende plaatsen, bijvoorbeeld bij DUO of bij VROM.

- *Meer benadrukken van het belang van het echt uitvoeren van de CH's*

Voor een succesvol panelgesprek is het van belang dat de inburgeraar de situaties ook echt heeft uitgevoerd. Om de inburgeraars te helpen bij het verzamelen van het bewijs, worden bij taalaanbieders soms groepsgewijs bewijzen verzameld of situaties nagespeeld. Taalaanbieders moeten echter benadrukken dat hun cursisten zelfstandig de opdrachten moeten uitvoeren. Ook kunnen de docenten de cursisten hierover laten vertellen in de groep, zodat ze goed zijn voorbereid op het panelgesprek.

Aanbevelingen voor DUO

- *Mondelinge spreekuren bij de servicekantoren van DUO*

Inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden, hebben vaak moeite om een goed en kloppend portfolio samen te stellen. Ze hebben de handleiding ter beschikking en kunnen telefonisch vragen aan DUO stellen. Telefonisch gesprekken voeren is echter vaak lastig. Door het kunnen stellen van vragen en het meenemen van bewijzen naar mondelinge spreekuren bij de servicekantoren van DUO, kan de kwaliteit van de portfolio's verbeteren.

- *Een LEES VOOR-functie op de website met informatie over het inburgeringsexamen*

Veel inburgeraars hebben moeite met lezen. Wanneer ze de informatie op de website ook horen, zullen ze minder moeite hebben om het te begrijpen.

- *Filmpjes over het daadwerkelijk verzamelen van een bewijs*

Op de website van DUO staan verschillende filmpjes over het portfolio. Er is echter geen filmpje over de verschillende stappen bij het verzamelen van een bewijs, zoals het uitvoeren van de feitelijke situatie en het invullen van een spreek- of schrijfbewijs. Vooral inburgeraars die zich zelfstandig voorbereiden, zullen hierbij gebaat zijn.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

De CP's per domein

Burgerschap:

- wijzigingen in persoonsgegevens doorgeven;
- documenten en andere zaken aanvragen;
- aangifte doen bij de politie;
- betalingsverkeer/bankzaken;
- verzekeringen;
- een huis huren/verhuizen;
- gas, water, elektriciteit, telefoon;
- milieu;
- onderwijs;
- nabuurschap;

OGO

- op het consultatiebureau;
- de speelzaal;
- naar de basisschool;
- contact met de basisschool;
- veiligheid;
- lezen en spelen;
- vrije tijd;
- naar het voortgezet onderwijs;
- in gesprek over de toekomst;
- de huisarts;
- de tandarts.

Werk zoeken

- op zoek naar werk;
- solliciteren;
- in gesprek over arbeidscontract.

Op de werkvloer

- in gesprek over arbeidsvoorwaarden;
- het functioneringsgesprek;
- ziek- en betermelden;
- werkoverleg/teamvergaderingen;
- overleggen met collega's;
- in gesprek met collega's.

Per sector (Techniek, Handel en Dienstverlening, Zorg en Welzijn) zijn kleine verschillen in de uitvoering van de CH's. De CP's zijn:

- klantcontacten;
- rapporteren;
- omgaan met Arbo-voorschriften;
- klachtenbehandeling;
- werkinstructies begrijpen.

Maatschappelijke participatie

- wijkvoorzieningen;
- meedoen aan een wijkactiviteit;
- lezen en cultuur;
- meepraten over de buurt;
- verkeer en vervoer;
- gebruikmaken van gezondheidszorg;
- sport en bewegen;
- actief als vrijwilliger;
 - o in gesprek met begeleider;
 - o werkoverleg;
 - o informeel contact met collega's;
 - o overleggen met collega's.
- op zoek naar vrijwilligerswerk;
- een intakegesprek voor vrijwilligerswerk;
- afspraken maken over vrijwilligerswerk.

Ondernemerschap

- de Kamer van Koophandel;
- contact met uitkeringsinstantie;
- de belastingdienst;
- de bank;
- contact met verzekeraar;
- controlerende instanties;
- het bedrijfsplan;
- een bedrijfsruimte huren;
- promotie;
- de inkoop;
- de verkoop;
- financieel management.

BIJLAGE 2

Burgerschap

Burgerschap

Kruis hier aan welke bewijzen u hebt verzameld.
Doe de bewijsformulieren en schrijfproducten in uw portfolio.

Gemeentelijke instanties

	Situatie	Bewijsformulier	
		gesprek	schrijfproduct
Wijzigingen in je persoonsgegevens doorgeven	Ik schrijf me in bij de gemeente.		
	Ik meld de geboorte van mijn kind bij de gemeente.		
	Ik meld bij de gemeente dat ik ga samenwonen of trouwen.		
Documenten en andere zaken aanvragen	Ik vraag een document aan bij de gemeente. Bijvoorbeeld een rijbewijs of een paspoort.		
	Ik wil graag Nederlander worden. Ik vraag de gemeente of ik Nederlander kan worden (= naturaliseren).		
Aangifte doen bij de politie	Er is iets gebeurd. Mijn fiets is bijvoorbeeld gestolen of er is ingebroken in mijn huis. Ik ga naar de politie om dit te zeggen. Ik doe dus aangifte bij de politie.		

Betalingsverkeer

	Situatie	Bewijsformulier	
		gesprek	schrijfproduct
Bankzaken	Ik wil een bankrekening. Ik ga naar de bank om een bankrekening te openen.		
	Ik blokkeer mijn bankrekening. Mijn bankpas is bijvoorbeeld gestolen. En ik wil niet dat de dief mijn geld kan gebruiken.		
	Ik heb geld nodig. Ik pin geld bij de bank.		(pinbon is toegestaan als bewijs)
	Ik moet een rekening betalen. Ik vraag de bank om de rekening te betalen. Ik geef een betaalopdracht aan de bank.		
	Ik geef een machtiging aan de bank. Ik moet bijvoorbeeld elke maand huur betalen aan mijn huurbaas. Ik vraag de bank om dit geld elke maand automatisch te betalen. Dat is een machtiging geven.		

= Hier kunt u geen bewijs van verzamelen.

BIJLAGE 3

Achtergrondkenmerken van de indieners van de dossiers

Kenmerken	%
Geslacht	
Man	42
Vrouw	58
Leeftijd	
Tot en met 29 jaar	15
30-39 jaar	29
40 jaar en ouder	21
Niet bekend ¹	35
Intern/extern	
Intern	32
Extern	68
Aanbod	
Aanbod	69
Geen aanbod	6
Niet op te maken uit dossier	24
Profiel	
Werk	65
OGO	32
MP	2
Ondernemerschap	1

¹ Bij één aanbieder zijn de beoordelingformulieren bestudeerd, hierbij was geen leeftijd opgenomen.

Regioplan Beleidsonderzoek

Nieuwezijds Voorburgwal 35

1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl